

Citation: Gürpınar, R. (2021), Rekabet Hukukunda Ek Savunma, Baseak CORE Papers No: 14, 2021

Rekabet Hukukunda Ek Savunma

Reşit Gürpınar

*ÖZET

Rekabet Kurulu, yürüttüğü soruşturma süreçlerinde değişen ve gelişen durumlar karşısında karar vermeden önce nadiren taraf/taflara ek savunma hakkı vermektedir. Ek savunma, savunma hakkının bir parçası olarak da nitelendirilmekte ve ek savunmanın gündeme gelmediği durumlar da savunma hakkını kısıtlaması olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle bu durum adil yargılanma hakkını sakatlamasına yol açmaktadır. Her ne kadar, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu'nda ek savunma konusu yer almasa da ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olmasından hareketle rekabet hukuku soruşturmalarında nadir de olsa, yer bulmuştur. Bu makalede öncelikli olarak ceza hukukunda ek savunma müessesinin tanımı ve kuralları ortaya konup akabinde rekabet hukukunda uygulamasını ve gerekliliği irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Rekabet hukuku, ceza hukuku, ek savunma, adil yargılanma hakkı, hukuki güvenlik

JEL Kodları: K15, K21, K40

ABSTRACT

The Competition Board rarely gives the party/parties additional defense right before the final decision. Additional defense is a part of the right to a fair trial, and the absence of this right could be described as a restriction of the right of defense. This paper aims to reveal elements of the aforementioned defense right in the context of competition law. First of all, this paper scrutinized the right of additional defense under the Criminal Law, and in the second part, it enlightens the role of this right in competition law investigations.

Keywords: Competition law, criminal law, right to a fair trial, legal security

JEL Codes: K15, K21, K40

I. Giriş

Rekabet Kurulu'nun, kendi açtığı veya mahkemenin iptal kararı sonucu açılan soruşturmalar sonucunda değişen ve gelişen durumlar karşısında karar vermeden önce nadiren taraf/taraflara ek savunma hakkı verdiği; çoğu zamanda soruşturma raporlarında ihlal iddiası olmaması ve bunun sonucu olarak da bir cezalandırma talebinde bulunulmamasına istinaden de ek savunma hakkı verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte ek savunma, savunma hakkının bir parçası olarak da nitelendirilmekte ve ek savunmanın gündeme gelmediği durumlar da savunma hakkının kısıtlaması olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle bu husus adil yargılanma hakkını sakatlaması kapsamında karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu'nda ("**Rekabet Kanunu**") ek savunma konusu yer almasa da ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olmasından hareketle rekabet hukuku soruşturmalarında nadir de olsa, yer bulmuştur. Bu makalede öncelikli olarak ek savunma müessesinin ceza hukukunda tanımı ve kuralları ortaya konacak, ek savunma adli yargılanma hakkı kapsamında ele alınacaktır. Akabinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen süreç ile rekabet hukukundaki soruşturma süreci mercek altına alınarak süreçler arasındaki benzerlik ve farklılıklar değerlendirilecektir. Bu tespitleri takiben ek savunma hakkının rekabet hukukunda uygulaması ve gerekliliği irdelenecektir.

II. Ceza Hukukunda İddianamenin Sınırı

Suç bilgisinin alınması ile başlayan ceza muhakemesinde; "davasız yargılama olmaz" ilkesi gereğince, kural olarak bir davranış hakkında yargılama yapılabilmesi için öncelikle o davranışın suç teşkil ettiğinin ve failin cezalandırılması gerektiğinin ifadesi gereklidir¹. Bu ilkenin bir sonucu olarak Ceza Muhakemesi Kanunu ("**CMK**") gereğince soruşturma evresinde toplanan tüm deliller suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet Savcısına düzenleyeceği iddianame ile kamu davası açma görevi verilmiştir.

İddianamelerin sonuç kısmında, başka hususlarla birlikte, işlenen suça ilişkin kanunda öngörülen ceza ve uygulanması istenen güvenlik tedbirleri; suçun tüzel kişilik faali-

yeti çerçevesi içerisinde işlenmesi halinde, söz konusu tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça (CMK m. 170/6) belirtilmektedir. CMK'nın 225. maddesinin 1. fıkrasına göre hüküm ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin **fiil** ve **fail** hakkında verilmektedir. Böylece Cumhuriyet Savcısı yaptığı soruşturma sonucunda elde ettiği delillere göre düzenlediği iddianame ile kovuşturma aşamasının sınırlarını belirlemektedir.

CMK'nın 170. ve 225. maddeleri dikkate alındığında mahkeme, davasız yargılama olmaz ilkesi uyarınca ancak iddianamede açıklanan fiil ve hakkında dava açılmış fail ile ilgili yargılama yapmak suretiyle somut uyuşmazlığı sonuçlandırmaktadır. Öyle ki hükmün konusunu iddianamede gösterilen fiil ve fail oluşturmaktadır². Bu nedenle, yargılama makamının, iddianamede belirtilen fiil ve fail haricinde hüküm kurması hukuka uygun değildir. Bir fiil nedeniyle dava açılmasının varlığı, o fiilin iddianamede açıkça gösterilmesine bağlıdır. İddianamede belirtilen ve açıklanan fiil dışında davaya dâhil edilmeyen başka bir fiil nedeniyle yargılama yapılması ve bu fiilden hüküm tesis edilmesi davasız yargılama olmaz ilkesinin ihlaline yol açar.

CMK'nın 225. maddesinin 2. fıkrasına göre mahkeme, fiili nitelendirme yaparken iddia ve savunma ile bağlı değildir. Yargılama sürecinde iddianamede gösterilen "**fiilin hukuki niteliğinin**" değişmesi hali ortaya çıkabilmektedir. Diğer taraftan, cezanın arttırılması veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hallerin duruşma sırasında ortaya çıkması da olasıdır.

İddianamede ortaya konan fiilin hukuki niteliğinin değişmesi, cezanın arttırılması veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hallerin ilk kez duruşma sırasında ortaya çıkması durumlarında CMK'nın "**Suçun niteliğinin değişmesi**" başlıklı 226. maddesi ile yasa koyucu sanığa "ek savunma hakkı" tanımıştır. Değişen olgular dikkate alınarak yeni bir hüküm verilmesine olanak sağlanmıştır.

III. Ceza Hukukunda Ek Savunma Hakkı

Hakkında suç isnadında bulunulan şüpheli veya sanık, Anayasa'nın 36/1. maddesinde öngörülen "*herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı yerleri*

¹ GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 1. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 121

² Murat Balcı Ceza Muhakemesinde hüküm ve çeşitleri Adalet Yayınevi Ankara 2013 s.214 vd. Yargıtay C.G.K 18.02.2014, 274/78 sayılı Kararı

önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir³. Ceza muhakemesinde kişilerin etkin ve sağlıklı bir savunma yapabilmesi en geç yargılama başlamadan önce suçlandığı hususların kendisine açıkça bildirilmesine bağlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("AİHS") "Adil Yargılanma Hakkı" başlıklı 6. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendinde "Bir suç ile itham edilen herkes en azından kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliğinden ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilme" hakkı öngörülmüştür. Bu hükümle sanık hem işlediği iddia edilen fiil/fiiller hakkında hem de bu fiillerin hukuki tavsifi konusunda ayrıntılı bilgi hakkını haiz olmuştur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde iddianame ceza muhakemesi hukukunda önemli bir konuma sahiptir.

Cumhuriyet Savcısının iddianamede faile isnat edilen fiili açıklaması, bu fiilin tavsifi ve fail hakkında uygulanacak sevk maddelerini göstermesi CMK'nın 170. maddesi gereğince iddianamenin unsurlarıdır. Fail, savunmasını yapmadan önce iddianamede Cumhuriyet Savcısı tarafından açıklanan, üzerine isnat edilen suçun ne olduğunu, hangi ceza normlarının uygulanacağını anlayacak, buna göre savunmasını yapabilecek ve buna göre delillerini sunabilecektir. Bunların sağlanmaması şeklindeki bir uygulama Anayasanın 36. maddesi ile AİHS'nin 6. maddesine aykırı olacaktır. Yine iddianamede bildirilen, açıklanan ve suç oluşturulduğu ileri sürülen fiil/fiillerin dışına çıkılması, davaya konu edilmeyen fiil/fiillerden yargılama yapılması ve bu nedenle açılmayan bir dava sonucunda hüküm kurulması CMK'nın 225. maddesinin 1. fıkrasına aykırı olacaktır. Yargılama sürecinde iddianamede açıklanan fiilin tamamen değişmesi veya başka bir suçun ortaya çıkması durumunda değişen fiil veya ortaya çıkan yeni suç/suçların yargılamaya konu olabilmesi ancak, bu fiil ve suça ilişkin yeni bir iddianame düzenlenmesine bağlıdır. Doktrin⁴ ve uygulamada⁵ bu hallerde düzenlenen yeni iddianame, "Ek İddianame" olarak adlandırılmaktadır.

Belirtilmelidir ki CMK'nın 225/2. maddesi gereğince mahkeme yargılama aşamasında fiilin tavsifinde iddialar

ve savunmalarla bağlı değildir. Bir başka deyişle mahkeme iddianamede açıklanan fiille bağlı olmakla birlikte, bu fiilin tavsifi konusunda özgürdür. Cumhuriyet Savcısı ve mahkemenin ayrı görüşleri ortaya çıkabilmektedir. Mahkeme ile Cumhuriyet Savcısının suç tavsifinde bir farklılık başka bir deyişle değişen bir durum ortaya çıkması halinde anılan 226. madde hükmü uyarınca sanığa "ek savunma hakkı" verilmesi zorunludur.

IV. Ek Savunma Hakkının Verilmesini Gerektiren Haller

IV.1. Fiilin Hukuki Niteliğinin Değişmesi

İddianamede açıklanan ve bildirilen maddi olayı Cumhuriyet Savcısı "müessir fiil" olarak tavsif etmesine rağmen mahkeme aynı olayı "adam öldürmeye teşebbüs" olarak tavsif edebilir. Bu durumda Cumhuriyet Savcılığı şüphelinin savunmalarını müessir fiil olarak almış ve şüpheli de bu suçlamaya göre savunma yapmıştır. Sanığın iddianamedeki sevk maddesi dışında mahkemece başka bir suçtan hüküm verilmesi halinde sanığın savunma hakkının kısıtlanması söz konusu olacaktır. Bu sebeple sanığın müessir fiil suçuna karşı savunma yapmasına rağmen, mahkemece mahkûmiyetin adam öldürmeye teşebbüsten kurulabilmesi için sanığa ek savunma hakkı tanınması adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Burada kastedilen olayın ve fiilin değişmesinden ziyade iddianamedeki Cumhuriyet Savcısının tavsifinin mahkemece değişmesidir. İddianamede anlatılan ve açıklanan olayın dışına çıkılarak açılacak bir davada ek savunma verilerek hükmün kurulması hukuka uygun değildir. Bu durumda yeni bir iddianame ile yeni bir dava açılması gerekmektedir.

IV.2. Cezanın Arttırılmasını Gerektiren Hallerin İlk Defa Duruşmada Ortaya Çıkması

Duruşma sırasında iddianamede anlatılmayan, sanığın sorgusu, müşteki veya tanık ifadeleri ya da ortaya çıkan yeni deliller sebebiyle cezanın arttırılmasını gerektirecek "daha ağır cezayı gerektirecek nitelikteki haller"⁶, "neticesi sebebiyle ağırlaşmış haller"⁷ gibi durumlar yargılama sırasında

³ Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2013, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 508 vd.

⁴ KURŞUN, Günel, Ceza Muhakemesinde Hüküm, sayfa 60, 1. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016

⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 09.10.2007, 44/200

⁶ "İddianamede suça sürüklenen çocuğun 5237 sayılı TCK'nın 106/1 (1.cümle) maddesi gereğince cezalandırılması talep edildiği halde, 5271

sayılı CMK'nın 226. maddesine aykırı olarak ek savunma hakkı tanınmadan aynı Kanunun 106/2-a maddesi uyarınca cezalandırılması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması" (Yargıtay 14. C.D., 15.12.2016, 6754/8518).

⁷ "İddianamenin sevk maddeleri ve anlatım kısmında bulunmayan 5237 sayılı TCK'nın 87/3 maddesinin ek savunma hakkı verilmeden sanık hakkında uygulanması suretiyle 5271 sayılı CMK'nın 226. maddesine aykırı davranılması" (Yargıtay 3. C.D., 25.01.2017, 6251/621).

Reşit Gürpınar – Rekabet Hukukunda Ek Savunma

mahkemece değerlendirilebilir. Örneğin hırsızlık suçu nedeniyle Türk Ceza Kanunu (“TCK”) 141. maddesinde yargılanan sanığın hırsızlık suçunu geceleyin işlediği duruşma sırasında anlaşılırsa; bu durum iddianamede belirtilmemiş olsa da mahkemece sanığa CMK’nın 226/2. maddesi uyarınca ek savunma hakkı verilerek hırsızlık suçunun geceleyin işlendiği fiilinden hüküm verebilecektir.

IV.3. Cezaya Ek Olarak Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanmasını Gerektirecek Hallerin İlk Defa Duruşmada Ortaya Çıkması

Güvenlik tedbirleri, kişi hakkında kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın işlediği suçtan dolayı, koruma veya iyileştirme gibi amaçlarla hâkim tarafından hükmedilen, fiil ve failin kişiliğinden kaynaklanan tehlikelilik halini önlemeye özgülünen ceza hukuku yaptırımlarıdır⁸. CMK’nın 223. maddesinin 6. fıkrasına göre yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükümlenir. Güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümler başta TCK olmak üzere çeşitli kanunlarda düzenlenmiştir.

Yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi suç vasfının değişmesi, cezanın arttırılmasını gerektiren hallerin ilk defa duruşmada ortaya çıkması ve cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hallerin ilk defa duruşmada ortaya çıkması hallerinde mahkeme sanığa savunmasını sağlıklı, tam yapabilmesi ek savunma hakkı tanımak zorundadır. Bununla birlikte adil yargılama hakkının tam sağlanması adına sanığa değişen ve gelişen bu durumlar karşısında ek savunma hakkı verilmemesi kararın bozulmasını gerektiren asil bir sakatlıktır.

Buraya kadar Ceza hukuku perspektifinde ek savunma müessesesine kısaca değinilmiştir. Sonraki bölümde rekabet hukukundaki soruşturma usulü, ve rekabet hukukunda da ek savunma hakkının uygulanmasının zorunlu olup olmadığı irdelenecektir.

V. Rekabet Hukukunda Soruşturma Süreci

Rekabet hukukunda ihlal niteliğindeki fiil ve kararlar, yaptırımlar ve usul hükümleri Rekabet Kanunu’nda düzenlenmiştir. Rekabet Kanunun 4., 6. ve 7. maddelerine muhalefet rekabet ihlali olarak öngörülmüş ve bu maddelere göre saptanan ihlallere de aynı kanunun 16. maddesinde öngörülen idari para cezası verilmesi yasa koyucu tarafından

düzenlenmiştir. Rekabet ihlalleri birer kabahattir ve idari yaptırımları Kabahatler Kanunu’na tabidir.

Öncelikle Rekabet Kanunu’nun usul hükümleri yönünden, rekabet soruşturmalarının süreci mercek altına alınacaktır. Rekabet Kanunu’nun çeşitli hükümlerine göre ihbar, şikâyet, resen, pişmanlık başvurusu ve bakanlık talebi yolları ile Kurum’a intikal eden rekabet ihlali başvuruları öncelikle Kurul’un önüne gitmesi üzerine 40. Maddeye göre ya doğrudan doğruya soruşturma açılması, ya da soruşturma açılmasının gerekli olup olmadığının tespiti için önaraştırma yapılmasına karar verilmektedir. Önaraştırma yapılmasına karar verildiği takdirde Kurul Başkanı meslek personeli uzmanlardan bir veya birkaçını dosyaya raportör olarak görevlendirmektedir.

Önaraştırma için görevlendirilen raportörlerin 30 gün içinde tamamlanması gereken Önaraştırma Raporu’nu Kurul’a, görüşlerini de içerecek şekilde teslim etmesinden sonra 10 gün içinde Kurul toplanarak, soruşturma açılmasına veya açılmamasına karar vermektedir (m. 41).

Soruşturma açılması halinde, Kurul soruşturmayı yürütecek raportör veya raportörleri belirlemektedir. Soruşturma en geç altı ay içinde tamamlanmaktadır. Gerekli görüldüğü hallerde bir defaya mahsus olmak üzere Kurul tarafından 6 aya kadar ek süre verilebilmektedir.

Soruşturma açıldıktan sonra, kısa bir suç isnadı niteliğindeki Soruşturma Bildirimi tarafa yapıldıktan sonra, karşılığında 1. Yazılı Savunma beklenmektedir (m. 43).

Akabinde Soruşturma Heyeti; bilgi isteme, yerinde inceleme gibi rekabet hukukuna has delil elde etme yöntemlerini de kullanarak maddi olayı yani rekabete aykırı tüm fiil ve davranışları ve bunlara ilişkin tüm karar ve belgeleri toplayarak rekabet ihlaline ilişkin maddi olayı açıklığa kavuşturmaktadır. Maddi olayı açıklığa kavuşturan, fiil ve davranışların, kararların ve belgelerin neyi ifade ettiğini tam olarak anlayan, raportörler bu olayı nitelendirerek bir başka deyişle bu olayı tavsif ederek olayda bir rekabet ihlali olup olmadığı yönünde bir düşünceye sahip olmaktadır. Bu düşünceleri doğrultusunda Soruşturma Heyeti maddi olayları açıkladıkları ve gerekçeye dayandırdıkları raporlarının sonuç kısmında olayın nitelendirmesini yaparak kendi görüşlerini Soruşturma Raporu’na aktarmaktadır.

Burada soruşturma heyetlerinin iki seçeneği vardır. Elde

⁸ KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 622 vd.

ettikleri tüm deliler karşısında açıklığa kavuşan maddi olaya göre ihlal olmadığını veya ihlal olduğu kanaatine varırlar. İhlal olduğu yönünde görüş verdikleri takdirde, maddi olayın Rekabet Kanunu'nun hangi maddesinin ihlal edildiğini ve bunun karşılığında hem Rekabet Kanunu'nun ve hem de Ceza Yönetmeliği'nin hangi maddesine göre cezalandırılması gerektiğini belirtmektedir. Soruşturma Raporu'nun tarafa tebliğinden sonra, hakkında soruşturma yürütülen taraflar, iddianame niteliğindeki bu Soruşturma Raporu'ndaki maddi olaylar, hakkındaki suçlamalar ve hakkında talep edilen cezaya göre savunmalarını yapmaktadır. Rekabet hukukunda 2. Yazılı Savunma olarak adlandırılan bu savunma taraf savunmalarının en önemlisi olarak görülmektedir. Bir diğer deyişle ikinci yazılı savunma, savunmanın adeta belkemiğidir. Söz konusu ikinci savunma ve Ek Yazılı Görüş'e karşı savunmadan sonraki süreçte, talep halinde veya Rekabet Kurulu re'sen karar vermişse yargılama hukukundaki duruşmanın karşılığı şeklindeki sözlü savunma ve bunu takiben de Kurul'un nihai kararı gelmektedir.

Soruşturma Heyeti'nin ikinci seçeneği, tarafların fiil ve kararlarının incelenmesi veya irdelenmesi sonucu ihlal olmadığını takdiridir. Bu noktada rapor bu tezin üstüne inşa edilerek, sonuçta ihlal olmadığı ve bu nedenle de idari para cezası verilmemesi gerektiği kanaati ortaya koyulmaktadır. Bu durum karşısında da suçlanmadığını bir başka deyişle fiil ve kararlarının rekabet ihlali yaratmadığını düşünen taraflar savunmalarını da bu iddia ve görüşe paralel olarak şekillendirerek, kendilerini savunmaktadır.

VI. Adil Yargılama Hakkı

Evrensel hukukta; sınırlandırılmamış bir savunma hakkının varlığından söz edebilmek için savunma yapılmasından önce bu unsurların fail tarafından biliniyor olması gerekmektedir. Ancak bu koşulun yerine getirilmesi ile sağlıklı bir savunma yapılması mümkündür. Aksi halde faile savunma hakkını tam ve layıkıyla yapabilme imkânı veriliğinden söz edilemez.

Yine "isnat" bir müeyyide uygulamasını gerektirecek bir fiili durumu bir kimseye bağlamaktır⁹. Hakkındaki isnadı bilmeyen bir sanığın kendini savunması mümkün değildir. Bu nedenle, isnadın bildirilmesi ilkesi, ceza muhakemesinin en temel ilkelerindendir. Sanığa hakkında isnat edilen

suç veya kabahat bildirilmek suretiyle kendini savunma imkânı tanınmaz ise, iddianın karşısında savunmaya yer verilmemiş demektir. Isnat, sanığın savunma yapabilmesini sağlamak amacıyla bildirildiğine göre, bildirimde, sanığın hangi fiili, nerede ve ne zaman işlemekle suçlandığının ve bu fiilin hukuki vasıflandırılmasının açıklanması gereklidir¹⁰.

Bu durum Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de düzenlenmiştir. Sözleşmenin 6. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendine göre her sanık, "Şahsına tevcih edilen isnadın mahiyet ve sebebinden en kısa bir zamanda, anladığı dille ve etraflıca haberdar edilmek" hakkına sahiptir. Bu noktada öncelikle AİHS'nin Türk hukukunun bir parçasını teşkil ettiğinin hatırlatılması gerekmektedir.

İsnadın bildirilmesinin amacı, sanığın savunma hakkını kullanmasını sağlamak içindir. 3. fıkranın (a) bendi, adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddenin bütünü içerisinde değerlendirilmelidir. Esasen, 6. maddenin 3. fıkrasında sayılan "garantiler", aynı maddenin 1. fıkrasında yer alan adil yargılanma hakkı içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle, sanığa isnadın bildirilmediği bir yargılama, adil olarak kabul edilemez¹¹.

İsnat bildiriminde herhangi bir şekil şartının var olmadığı kabul edilse dahi, bazı kurallara uyulması şarttır¹²:

- **Bildirim, isnadın mahiyet ve sebebini içermelidir.**
- **Bildirimde isnat, etraflıca açıklanmalıdır.**
- *Bildirim, sanığın anladığı dille yapılmalıdır.*
- *Bildirim, en kısa sürede yapılmalıdır.*

İsnatta sebep işlendiği iddia edilen fiil, mahiyet ise fiilin hukuki tavsifidir. Bildirim'de, fiilin soyut bir şekilde açıklanması yeterli değildir. Fiil, uyuşmazlık konusu olay ayrıntılı bir şekilde açıklanmak suretiyle bildirilmelidir. Böylece sanık, hangi fiili, nerede, ne zaman işlemekle suçlandığı bilebilecek ve savunmasını buna göre yapma olanağına sahip olabilecektir¹³.

Sanığın, kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek AİHS çerçevesinde adil yargı-

⁹ Kunter ve Yenisey, "Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku", s.296

¹⁰ Feyzioğlu, M., "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-a Uyarınca Isnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku", Türkiye Barolar Birliği Dergisi Sayı 55, 2004, ss.102-125

¹¹ Feyzioğlu, M., 2004, ss.102-125

¹² Feyzioğlu, M., 2004, ss.102-125

¹³ Feyzioğlu, M., 2004, ss.102-125

Reşit Gürpınar – Rekabet Hukukunda Ek Savunma

lanma hakkı kapsamında düzenlenmiş olup, adil yargılanma hakkı Anayasa'nın 36. maddesi ile de güvence altına alınmış durumdadır¹⁴.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("AİHM") içtihatları çerçevesinde rekabet hukuku ihlalleri halinde uygulanan yaptırımların da cezai nitelikte olduğu ve bu sebepten ötürü AİHS'nin 6. maddesi kapsamında yer aldığı tartışmasız bir şekilde kabul görmektedir¹⁵.

Suç ve/veya kabahat isnadında bulunması gereken hususların yokluğunun hem AİHS hem de Anayasa ile güvence altına alınmış olan adil yargılanma hakkı kapsamında esaslı bir ihlal olduğu, isnadın tüm unsurları ile açıkça bilinmediği bir durumda savunma hakkının sınırlandırıldığı açıktır.

Sağlıklı bir savunma yapılabilmesi için, hakkında iddialar bulunan ve bu nedenle soruşturma açılan tarafın, bu iddialara temel olan somut olay ve eylemlerin ne olduğunu bilmesi zorunludur. Aksi takdirde, tabii hukuka egemen olan iddia ve savunmanın eşitliği ilkesi zarar görecektir. Soruşturma Raporu'nda belirlenen maddi olayın ihlal olmadığı yönündeki düşüncesi sonucunda ceza önerilmemesi ile Kurul'un ceza verilmesi yönündeki kanaatinin oluşması halinde tarafa ek savunma hakkının verilmemesi adil yargılama hakkını kısıtlayacaktır. Dolayısıyla, bu hakkın düzenlediği Anayasa'nın 36. ve AİHS'nin 6. maddelerinin ihlal edildiği düşünülecektir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına bir örnek verirken "mal vermeyi reddederek" hâkim durumunu kötüye kullandığı iddiası ile açılan bir soruşturmada, Soruşturma Heyeti'nin, bilgi isteme ve yerinde inceleme yaparak tüm bilgi ve delillere ulaşmaları sonucunda bir kanaate varacaklardır. Soruşturma Heyeti bu tüm bilgi ve belgelere göre hakkında soruşturma yürütülen tarafın hâkim durumunu kötüye kullanmadığı, mal vermemesinin nedeninin şikâyetçi teşebbüsün borçlarını ödememesinden kaynaklandığını anlaması ile tabiatıyla kanaatlerinde ihlal olmadığını ve bu nedenle ceza verilmesi gerektiğini belirteceklerdir. Ancak, bu kanaatteki Soruşturma Raporu'na rağmen nihai karar toplantısında, şikâyet eden teşebbüsün, kısmen ödeme yaptığı ve bu ne-

denle olayın mal vermeme eylemine dayanak teşkil etmeyeceğini iddia edecektir. Böylece Raporun aksine hâkim durumun kötüye kullanılması şekilde ihlal olduğu yönünde Kurul'un düşüncesi oluşursa karar vermeden önce tarafa ek savunma hakkın tanınması gerekmektedir. Yukarıda da ortaya konduğu üzere Soruşturma Heyeti'nin hukuki değerlendirmesi ile Kurul'ca tarafın ceza alması yönünde bir değerlendirmesi karşısında ek savunma hakkı verilmesi adil yargılanma hakkının olmazsa olmazıdır.

Bu doğrultuda, tekrar etmekte fayda vardır ki ceza muhakemesinde tanınan ek savunma hakkı adil yargılanma ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kişileri kanuna aykırı olduğunu düşünülen fiilleri nedeniyle iddianame ve bu nitelikte bir belge, bu suçlamaya ilişkin hukuki tavsifin sonradan değişmesi, bir başka deyişle suçlamanın niteliğinin değişmesi halinde, kişinin savunmasını tam anlamıyla yapabilmesi için kişiye verilecek yeni bir savunma hakkı adil yargılama ile doğrudan ilintilidir. Bu savunma hakkının verilmemesi adil yargılanma ilkesini tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle adil yargılanma ilkesinin, suçun veya kabahatin vasfı ve mahiyetinde bir değişme olması halinde yeni bir savunma hakkı verilmemesi halinde adil yargılamadan söz edilememektedir.

VII. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Öngörülen Süreç ile Rekabet Hukukundaki Süreçler Arasındaki Benzerlikler

1(a.)- Ceza muhakemesinde suçtan ihbar, şikâyet vb. bir yolla bilgi sahibi olan Cumhuriyet Savcısı, yani suçu oluşturan maddi olayları, bu olayla ilgili tüm belge ve bilgileri topladıktan sonra, yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmemesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmayla yer olmadığına karar vermektedir. Suçtan zarar gören kişi kanunda öngörülen sürede bu karara itiraz edebilir. Eğer Cumhuriyet Savcısı yeterli şüphe oluşturacak delili elde ettiği zaman maddi olayı kendi açısından açıklığa kavuşturarak, bu fiil/fiillerin oluşturduğu suça iliş-

¹⁴ MADDE 36. – (Değişik: 3.10.2001-4709/14 md.) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

¹⁵ Rekabet ihlali neticesinde yerel bir bağımsız idari otorite tarafından verilen idari para cezasının Mahkeme önüne taşınması ise ilk *Menarini v. Italy* (43509/08) ile olmuştur. Menarini kararına ilişkin değerlendirme için bkz. Buket Arı, "Menarini Kararı Işığında Rekabet İhlallerine Verilen İdari Para Cezalarının Temel Hak Ve Özgürlüklere Etkisi-I",

<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/diger-calismalar/rekabet-yazilari?icerik=4482b986-b45f-4a7f-95b4-1260da6183d9> (Erişim Tarihi: 25.10.2019)

Buket Arı, a.g.e., <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/diger-calismalar/rekabet-yazilari?icerik=4482b986-b45f-4a7f-95b4-1260da6183d9> (Erişim Tarihi: 25.10.2019)

kin sevk maddelerine göre iddianamesini hazırlayarak kamu davasını açacak ve bundan sonra son soruşturma yani yargılama aşaması başlayacaktır.

1(b)- Rekabet hukukunda rekabet ihlalini yukarıda belirtildiği üzere şikâyet, ihbar, resen, pişmanlık ve bakanlık talebi ile gündemine alan Rekabet Kurulu soruşturmanın ön aşaması olan önaraştırma sonucunda ya soruşturma açacak, ya da soruşturma aşamasını burada keserek dosyayı kapatacaktır. Yani bir anlamda ceza muhakemesindeki kovuşturmayla yer olmadığı kararını verecektir. Bu karara katılmayan tarafın fiil ve davranışından meşru ve aktüel menfaati olan kişi veya kişiler bu kararın iptali için yetkili ve görevli idare mahkemesinde 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda ("İYUK") öngörülen süre içerisinde dava açacaktır. Burada da takipsizlik Kurulunun soruşturma açılmaması yolundaki karar adeta bir takipsizlik kararı niteliğindedir.

Öte yandan, önaraştırma sonucunda rekabet kurallarını ihlal eden eylem, karar ve anlaşmaların varlığının bulunmadığı hususunda Kurul'un tam bir kanaate sahip olması halinde soruşturma açılmamasına karar verilmektedir. Önaraştırma sonucu elde edilen belge ve bilgiler bu kaniya ulaşılmamasını sağlamıyorsa, bir başka deyişle bilgi ve belgelerin yetersizliği nedeniyle böyle bir kanaate varılamıyorsa veya ihlallerle ilgili olarak daha detaylı inceleme yapılması sonucunda yeni belge ve bilgilere ulaşılabileceğinin öngörülmesi hallerinde soruşturma açılması gerektiği bilinmektedir. Rekabet Kanunu'nun amacına hizmet etmesi için önaraştırma sonucu elde edilen bilgi ve belgelerin, olayda rekabet ihlali olmadığını açık olarak ortaya koyması gerekir. Danıştay'ın yerleşmiş içtihatları¹⁶ da bu yöndedir.

2(a)- Ceza muhakemesinde, Cumhuriyet Savcısının iddianamesini hazırlayıp, mahkemeye sunması ve mahkemece kabulü üzerine artık kamu davası açılacak ve son soruşturma başlayacaktır. Yukarıda ceza muhakemesinde ek savunma hakkı

açıklanırken belirtildiği üzere mahkeme Cumhuriyet Savcısı'nın suçu oluşturan maddi olayı tavsifi dışında kendisi farklı olarak tavsif ederse bu durumda sanığa ek savunma hakkı tanıyarak adil yargılanma hakkının gereğini yerine getiren savunmadan sonra kendi hukuki tavsifine göre hüküm kuracaktır.

2(b)- Rekabet hukukunda, adeta Cumhuriyet Savcısı maddi olayı açıklığa kavuşturmak için Rekabet Kanunu'nda tanınan ayrıcalıklı yetkiler olan bilgi isteme ve yerinde inceleme gibi enstrümanları kullanarak belge ve bilgi toplayan Soruşturma Heyeti, kendilerine yasaca tanınan sürenin sonunda, ceza muhakemesindeki iddianamenin bir anlamda benzeri olan Soruşturma Raporu'nu oluşturacak, ihlal veya ihlal olmadığı yolunda bir kanaat bildirecektir. Ceza yargılamasındaki mahkemenin Cumhuriyet Savcısının iddianamesi ile bağlı olmadığı gibi, Rekabet Kurulu bu Soruşturma Raporu'nun kanaati ile bağlı olmaksızın, kendi hukuki tavsifine, ancak Soruşturma Raporu'ndaki maddi olaya göre karar verecektir.

Soruşturma Raporu'nda, Soruşturma Heyeti mevcut delillere göre maddi olayı ve maddi olayın belge ve bilgilerini ortaya koyarak, fiillerin, kararların ve tüm belge ve bilgilerin neyi ifade ettiğini, ortada bir rekabet ihlali olup olmadığını belirterek, sonucunda kanaatini belirtecektir. Eğer Soruşturma Heyeti, Rapor sonucunda ihlalin var olduğunu ve buna göre hakkında soruşturma açılan tarafın cezalandırılması gerektiği yolunda bir kanaat bildirirse bu durumda taraf bu suçlama ve iddialara göre kendisini savunacaktır. Soruşturma Heyeti'nin Soruşturma Raporu'nda maddi olayı tavsifi sonucunda ihlal olmadığına kanaat getirir ve taraf hakkında Kurul'a bir ceza önermediği halde Kurul'da Rapor'un aksine olayın tavsifini farklı yaparak ceza verme yoluna giderse Kurul tarafından tarafa ceza muhakemesinde olduğu gibi ek savunma hakkı verilmeli midir? Bundan sonraki bölümde bu konu tartışılarak rekabet hukukunda ek savunmanın durumunu ve gerekliliği irdelenecektir.

¹⁶ Danıştay 13. dairesinin 07.02.2011 gün ve E.2010-4155, K.2011-492 sayılı kararı

VIII. Rekabet Hukuku ve Ek Savunma

Rekabet hukukunun tüm temel hükümleri ve usul hükümleri Rekabet Kanunu'nda yer almaktadır. Bunun dışında yaptırımlarının Kabahatler Kanunu'na tabi olması ve yine bazı konularda başka kanunlara atıf yapılması söz konusudur. Rekabet Kanunu'nda, CMK da olduğu gibi açıkça bir hüküm yer almamıştır. Yine yukarıda açıklandığı üzere ceza hukukunun evrensel ilkeleri ve AİHS gibi, ülkemizde de kabul edilmiş, uyulması zorunlu uluslararası metinler bulunmaktadır. Ek savunma hakkı, savunma hakkının ayrılmaz bir parçası olduğu gibi, adil yargılama ilkesinin olmaz ise olmazıdır. Ek savunma hakkı verilmeden, kurulacak bir ceza hükmü sakat doğmaktadır.

Evrensel hukuk ilkelerine ve ceza usul hukukunun asli hükümlerini içinde barındıran CMK da tanınan ek savunma hakkı, Rekabet Kanunu'nda hüküm olarak yer almamasına rağmen, bu evrensel ilkeler göz ardı edilemeyeceği için rekabet soruşturmalarında da çok nadir de olsa yer bulmuştur.

Bu bağlamda, daha önce Turkcell ile ilgili olarak verilen Rekabet Kurulu kararının¹⁷ Danıştay 13. dairesince verilen iptal¹⁸ edilmesi üzerine, bu kararın uygulanması zımında alınan ek çalışma yapılmasına ilişkin ara kararında¹⁹ aynen *“mahkeme kararının gereğinin yerine getirilmesine yönelik olarak ilgili tarafın savunmasının alınmasını da teminen ek çalışma yapılmasına”* hükmü yer almaktadır. Rekabet Kanunu'nda, mahkeme kararı ile iptal edilen Rekabet Kurulu kararının İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesi gereğince uygulanması zorunluluğu yerine getirilirken, mahkeme kararının niteliği ne olursa olsun tarafın yeniden savunmasının alınması yolunda hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Rekabet Kurulu Turkcell ile ilgili kararında tanıdığı bu savunma hakkını, daha önce hiçbir mahkemelerin verdiği iptal kararı sonrası, mahkeme kararını yerine getirirken hiçbir tarafa vermemiştir. Rekabet Kurulu'ndaki uygulama genellikle, mahkemelerin verdiği iptal kararı sonrası iptal kararı Kurul gündemine getirilmesi ve iptal kararının gösterdiği yol doğrultusunda karar verilmesi yönündedir. Bu usulü eksiklik ise bu eksiklik giderilir ve bunun sonucunda karar verilmektedir. Kurulun kararı, böyle bir eksiklik nedeniyle değil de, esastan iptal edilmişse bu durumda Kurul doğrudan mahkeme kararı doğrultusunda yeni bir karar vermektedir.

Turkcell kararında da 2011 yılında yani eski kararda sadece 6. madde (hâkim durumu kötüye kullanmak) kabahatinde 91.942.343,31 TL para cezası verilmiştir. Danıştay 13. Daire Kararında ise özetle 6. madde ihlalden ceza verildiği ama olayda yeniden satış fiyatının belirlenmesi konusunda da, 4. madde ihlalinin de yer aldığı ve bu madde den de ayrıca ceza verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda dava konusu Rekabet Kurulu kararını iptal etmiş ve Rekabet Kurulu da bu kısmen iptal kararı üzerine hakkında soruşturma yapılan Turkcell'e değişen bu durum nedeniyle ek çalışma kapsamında yeni bir savunma hakkı tanımıştır. Bu tanınan savunma ara kararında aynen; *“savunmanın alınmasını da teminen ek çalışma yapılması”* denmişse de bu savunmanın ek savunma olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce soruşturma dosyasında tarafın savunması alınmasına, rekabet hukukunda ek savunma alınmasına amir bir hüküm de olmamasına rağmen Kurul, tarafa değişen bu duruma göre yeni bir ek savunma hakkı tanımıştır.

Rekabet Kurulu'nun kararının, mahkeme tarafından iptal edilmesi üzerine gelişen ve değişen durum üzerine Rekabet Kurulu hakkında soruşturma yapılan tarafa ek savunma hakkı tanımıştır. Rekabet hukukunda bu durumun dışında, ek savunma alınmasını gerektirecek, suçun vasıf ve mahiyetinde nasıl bir değişim olduğunda veya soruşturma sırasında nasıl bir gelişim olursa ek savunma hakkı verilecektir?

Ek savunma hakkı, sadece mahkeme kararı ile iptal edilen Rekabet Kurulu kararlarının uygulanması nedeniyle verilebilecek bir hak değildir. Rekabet soruşturmaları sonucunda düzenlenen Soruşturma Raporu'nun CMK da düzenlenen iddianameye eşdeğer nitelikte bir belge olduğunu yukarıda belirtilmiştir. Soruşturmanın Soruşturma Rapor'daki görüş doğrultusunda sonuçlanmadığı hallerde, bir başka anlatımla Rapor'daki görüş aksine verilecek kararların alınması durumundan önce de taraflara ek savunma hakkı tanınması zaruridir.

Teşebbüs hakkında suçlama veya aklama yönünde bir kanaat beyan eden Soruşturma Raporu, karar verici makamın önüne getirerek ceza veya aklama yönünde karara etki kabiliyeti yüksek olduğunu gözlediğimiz bir öneri sunmaktadır. Rekabet hukukunun iddianamesi de dediğimiz So-

¹⁷ Rekabet Kurulu'nun 06.06.2011 gün ve 11-34/742-230 sayılı kararı

¹⁸ Danıştay 13. Dairesinin 16.10.2017 gün ve E.2011/4560, 2017/2573 sayılı kararı

¹⁹ Rekabet Kurulu'nun 31.05.2018 gün ve 18-17/297-M sayılı ara kararı

ruşturma Raporu'nun; elde edilen, incelenen ve değerlendirilen tüm belge ve bilgilere göre ihlal olmadığını belirterek taraf/ tarafların aklanmasını teklif etmesi karşısında taraflar da tüm savunmalarını suçsuzluğu ve Soruşturma Raporu doğrultusunda aklanacakları şeklindeki değerlendirmelere göre yapacaklardır. Ancak Kurul, Soruşturma Raporu'nun aklanma önerisi doğrultusunda savunmalarını sunan taraflar hakkında ceza tesis edebilecektir. Bu durumda taraflar yeni gelişen fiilin ve kararların tavsifinin değişecek olabilmesi, bir başka deyişle ceza çarptırılacakları bir duruma göre savunmalarını yapmadan ceza ile karşı karşıya kalabilecektir. Bu uygulama adil yargılanma hakkına aykırılık oluşturacaktır.

Savunma alınmadan ve hukuki tavsifin değişmesi ile ek savunma alınmadan verilen kararlar, adil yargılanma hakkını esastan sakatlayan kararlar olarak hukuk âleminde yerini alacaktır. Kurul'un, Soruşturma Raporu'nun aklanma önerisinin aksine ceza tesis etme yolunda bir eğilim olasılığı söz konusu ise Rekabet Kanunu'nun ilgili maddelerine göre Birinci, İkinci ve Üçüncü Yazılı Savunma hakları tükenmesine rağmen; teşebbüsün bu konudaki diyeceklerini söylemesi ve bir anlamda bu değişen duruma göre savunmasını alma adına 14. maddedeki yetkisini kullanarak bu ek savunma eksikliğini gidermesi mümkündür. 4. madde hükmünün bu anlamda da kullanılması halinde karar adil yargılanma hakkını sakatlamayacaktır. Ek savunma alındıktan sonra, Kurul'ca ceza verilmesi halinde bu kararı yargının önüne götürebilecek ve ek savunmada söylediklerini de, yargıda iptal gerekçesi olarak kullanabilecektir.

Bu konu hakkındaki bir görüş de Soruşturma Raporu'nda maddi olay geniş olarak anlatıldığına, Soruşturma Heyeti'nin görüşünün Kurul'u bağlamaması karşısında ek savunma hakkı verilmesine gerek olmadığıdır. Soruşturma Heyeti hangi kanaate varırsa varsın maddi olayı değiştirememektedir çünkü soruşturma, soruşturma kararında belirtilen maddi olayla sınırlıdır. Maddi olayın değişmesi halinde yeni bir soruşturma açılması gerekmektedir. Yukarıda iddianamelerle ilgili olarak yapılan açıklamalarda belirtildiği üzere ek savunma hakkı, maddi olayın değil bu maddi olaya göre yapılan hukuki tavsifin değişmesi nedeniyle sanığa verilmektedir. Rekabet soruşturmalarının da maddi olay aynıdır. Ancak, kanaatine göre maddi olayı yorumlayan Soruşturma Heyeti'nin görüşü dışında karar verilmesi olasılığı halinde ek savunma müessesesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bir başka anlatımla burada maddi olay ve gerçekler aynı olmasına rağmen, Kurulun Soruşturma

Heyeti'nin görüşünün aksine karar verme olasılığından söz edilmektedir.

Yine bazı hukukçular böyle bir ek savunma tanınması yoluna girilmesinin ihsas-ı rey olabileceğinden söz etmektedir. Buna karşılık, ihsas-ı rey müessesesinin ceza hukukunda da aynı ilkelere sahip olduğu ve iddianamedeki talepten sonra suçun vasıf ve mahiyetinin değişmesi halinde ceza yargıçlarının sürekli ek savunma hakkı tanınması CMK da hüküm altına alınmıştır.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 20. maddesine göre; mahkemeler dosya tekemmül ettikten sonra eksik bir husus varsa ara kararı ile bu eksikliği giderdikten sonra karar vermektedir. Kurul'un da karar aşamasında, rekabet hukukunun adeta iddianamesi niteliğindeki Soruşturma Raporu'nda zikredilen kanaatin aksine bir karar tesis etme olasılığı varsa, değişebilecek ve gelişebilecek bu yeni durum karşısında 14. madde ile tanınan yetkisini kapsamında tarafa ek savunma hakkı tanımamasının zorunludur.

IX. Sonuç

Rekabet hukuku, günümüz itibarıyla ülkemizde 22 yıldır uygulanan görece genç bir hukuktur. Yeniliğine ve gençliğine rağmen Rekabet Kurulu ve meslek mensuplarının nitelikleri ve gerçekten dünyadaki emsalleri ile paralel, üstün çalışmaları nedeniyle belli bir noktaya gelmiştir. Bunun daha ötesinde noktalara gitmek adına evrensel hukuk ilkelerini uygulayarak, çağdaş içtihatlar yaratmalıdır. Ek savunma hakkı da Kurul'ca çok az ve sadece mahkemenin bozma kararı sonucunda kullanılmasına rağmen, daha geniş, yukarıda belirtilen durumlarda da mutlaka kullanılmalıdır. Etkin kullanılacak bir savunma hakkının rekabet hukukuna hiçbir olumsuz etkisi olmayacak, aksine gelişmesine, teşebbüslerin de kendilerini büyük bir hukuki güvenlik içinde hissetmelerini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 1. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 121

Murat Balcı Ceza Muhakemesinde hüküm ve çeşitleri Adalet Yayın-nevi Ankara 2013 s.214 vd. Yargıtay C.G.K 18.02.2014, 274/78 sayılı Kararı

Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2013, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 508 vd.

KURŞUN, Günel, Ceza Muhakemesinde Hüküm, sayfa 60, 1. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016

KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 622 vd.

Kunter ve Yenisey, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, s.296

Feyzioğlu, M., “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-a Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi Sayı 55, 2004, ss.102-125

Buket Arı, “Menarini Kararı Işığında Rekabet İhlallerine Verilen İdari Para Cezalarının Temel Hak ve Özgürlüklere Etkisi-I”

İÇTİHAT

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 09.10.2007 gün ve 44/200 sayılı kararı

Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 25.01.2017 gün ve 6251/621 sayılı kararı

Yargıtay 14. Ceza Dairesinin 15.12.2016 gün ve 6754/8518 sayılı kararı

Danıştay 13. Dairesinin 07.02.2011 gün ve E.2010-4155,K.2011-492 sayılı kararı

Rekabet Kurulu’nun 06.06.2011 gün ve 11-34/742-230 sayılı kararı

Danıştay 13. Dairesinin 16.10.2017 gün ve E.2011/4560, 2017/2573 sayılı kararı

Rekabet Kurulu’nun 31.05.2018 gün ve 18-17/297-M sayılı ara kararı